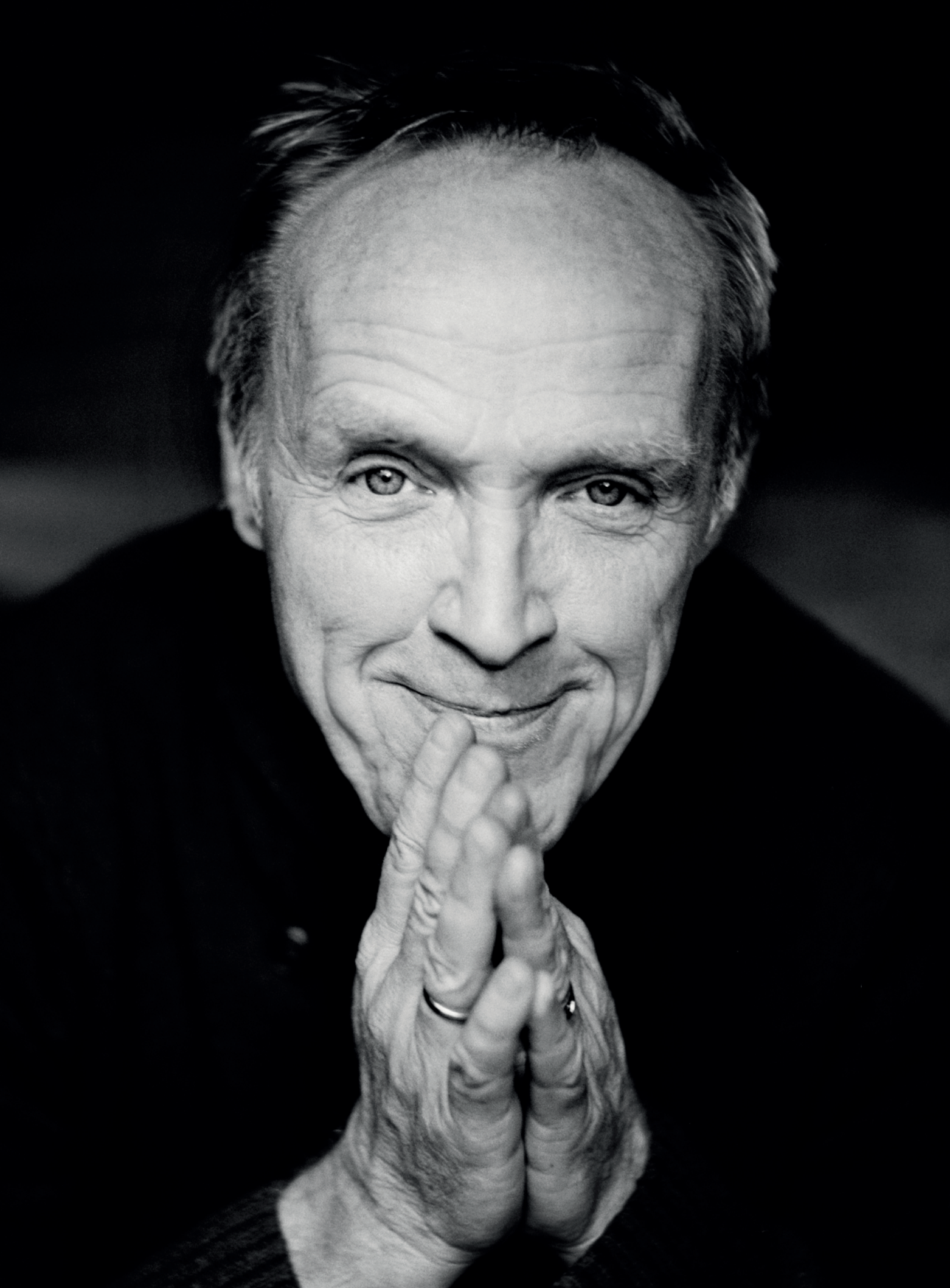

Zuid-Afrika
zoeker
Varenka
papa
piano schijtluis
taal en literatuur
agnost
Ramses Veenendaal

Dit is Stef Bos - zijn leven in beeld

Stef Bos (1961) zoekt zo'n dertig jaar na zijn monsterhit *Papa* nog altijd het avontuur. Thuis in zijn boerderij op de grens van Nederland en België praten we over literatuur, de levenslessen van zijn ouders en de harde realiteit van het leven in zijn tweede vaderland: Zuid-Afrika. Altijd je ogen openhouden voor de echte wereld, is zijn devies, met als doel: 'zingen vanuit je kloten'.

TEKST: MINOU OP DEN VELDE | BEELD: BRENDA VAN LEEUWEN

ZINGEN WIE GE ZIJT

“Ramses leerde ik kennen in 1996. Hij vroeg mij voor een vertaling van *De man van la Mancha*, waarin hij de hoofdrol zou spelen. Daarna vroegen ze om een cd te produceren voor hem. Aan deze piano hebben we veel gewerkt. Er ging voor mij het raam open in mijn kop. Ik ben hem niet,

maar dat is de vrijheid die je moet zoeken. Ik zat te veel in mijn kop. Nu nog wel. Ik heb net een nummer geschreven, ‘ik ben vaak het beste als niemand me ziet’. Ik ben socialer in mijn teksten dan in het echte leven. Ik begon niet als performer. Ik las Erich Kästner en Kurt Tucholsky, dat wilde ik ook. Het duurde tien jaar voor ik wist wat ik op het podium te zoeken had. Ramses zei: ‘Daar moet je niet mee bezig zijn. Het gaat niet om de zanger maar om het lied. Ik ga op als of ik thuis ben.’ Dat is wat Raymond vroeger tegen mij zei: ‘ge moet zingen wie dat ge zijt’. In Nederland bestond dat niet. Wij hadden Cabarettekett, zo van: ‘Kanker is een ziekte met een héle grote KI!’ Toen kwam Ramses, een mengeling van Egypte, Rusland en Frankrijk. Ik weet nog hoe we ’s nachts zaten te werken. Hij speelde een vreemde combinatie van free jazz, B la Bartók en chanson. Fuck, als je zo kan opgaan in de muziek. Niet zweverig, maar aards. Sterk. Ik besepte, toch als geboren calvinist: ik heb nog de helft van mijn leven om daar in de buurt te komen.”

DE BRON

“Dit is mijn eerste kasteel. De bron van mijn verbeelding. Ik bouwde hele steden met ouwe boeken, ridders, soldaten uit de Tweede Wereldoorlog, indianen, cowboys. Ik heb ze nog allemaal.”

PAPA

“Vannacht was ik om half drie thuis, en vanochtend om half zes stond ik op. Dan gooi ik de beuk erin, begin te zingen, en breng de kinderen naar school. ’s Avonds lees ik graag voor. Ik ben een ongeloflijke Guus Kuijer-fan geworden. Dat is van een weergaloze schoonheid, ver voorbij Annie M.G. Schmidt. Dat is dikwijls Hollands getreuzel. Ook mooi, maar het mist ballen. Ik lees nu *Krassen in het tafelblad* met ze. Wow. Als de oma van Madelief overlijdt, ontdekt ze dat de krassen in het tafelblad bij haar grootouders gemaakt zijn door de nagels van haar moeder die kwaad was op haar moeder. En dan hebben we het over de dood, net als mijn moeder vroeger met mij. Gisteren vroeg ik aan Kolya: weet je nog, drie jaar geleden, hoe je de kist van opa hebt beschilderd, met Vikingschepen? Ik ben een optimist. Maar als ik een boek mag aanbevelen is het Simone de Beauvoirs *Tous les hommes sont mortels*. Het gaat over een onsterfelijke man die leeft vanaf midden 15de eeuw. In een tuin in Frankrijk ligt hij in een klapstoel. Een vrouw vraagt hem: wat doet u hier? Hij zegt: ik kijk al tachtig jaar naar de wolken. Aan het einde van het boek denk je: goddank ga ik dood op een dag. De dood is zo’n goeie uitvinding. Eeuwig leven is de hel! Het begin en het einde van een voorstelling, die spanningsboog, maakt het interessant. Dat begin en eind maakt het leven mooi. Wij zijn te veel met onszelf behept, daardoor wordt dat einde dramatisch. Zo leg ik het uit aan mijn kinderen: papa is er op een dag niet meer. Maar papa blijft altijd kijken door jullie ogen.” ►

‘Mijn kinderen spreken Nederlands met mij, Afrikaans met mijn vrouw en Engels op school’

STEF BOS (1961)

volgde een lerarenopleiding in Utrecht en studeerde kleinkunst in Antwerpen. In 1991 brak hij door met de single *Papa* en won direct een Edison en een Zilveren Harp. Hij maakte muziek met onder anderen Johannes Kerkorrel, Raymond van het Groenewoud en het Metropole Orkest, en creëerde talloze voorstellingen, boeken en cd’s in Zuid-Afrika, België en Nederland. Stef Bos toert nu met zijn nieuwe voorstelling *Tijd om te gaan leven*. Stefbos.nl

‘Goddank ga ik
dood op een dag.’
De dood is zo’n
goeie uitvinding’

Acedia: *Kop in die sand*,
kunstwerk van Varenka Paschke

TYPISCH MIJN MOEDER

“Een jaar voor haar dood, in 1997, kreeg ik een verjaardagskaart van mijn moeder. Ze schreef: *Je vader en je moeder, ze zijn er nog. Een wonder.* Want mijn ouders waren alle twee ziek geweest. Die kaart was een boekje met onnozele gedichtjes. Het is te slecht voor woorden: *vreugde is het leven zien door een zonnestraal.* Maar het heeft ook een bepaalde schoonheid. Frans Bauer vind ik soms geloofwaardiger dan iemand die moeilijk loopt te doen en het niet meent. Twintig jaar later, twee jaar geleden, vind ik dit boekje ergens. En opeens zie ik: er zit een paar honderd gulden in. Ik had het boekje nooit opengemaakt. Wat een lul! Zij gaf dat want ‘dat kan de jongen wel gebruiken’. Terwijl dat nou niet noodzakelijk was. Typisch mijn moeder, ze stopt nog kaas in je weekendzak als je teruggaat naar Antwerpen. Terwijl je zegt: hou op, sodemieter op mens, ik zorg voor mezelf. Nee, dan zit de kaas er toch stiekem in. Twee weken later gaat de tas pas open. En dan loopt de kaas eruit. Zo’n moeder. Toen dacht ik: dit is het niet, en nu denk ik: wat een topwif. Ik ben niet zo’n relikwieënman. Maar dit pak ik altijd mee op tour.”

DE ECHTE WERELD

“Deze kora heb ik in 1991 uit West-Afrika meegenomen. Een soort harp, van de Mandinka’s. Zij vertellen met muziek de geschiedenis van hun volk. Iedereen speelt daar. Als jongetje had ik al een soort antenne, ik voel een heleboel binnenkomen. Dat moet eruit. Zing vanuit je kloten, niet vanuit ‘kijk mij’ want vroeg of laat gaat de muze je tackelen. Mijn vrouw is Zuid-Afrikaanse. Sinds 2010 wonen we in Kaapstad. Mijn kinderen spreken Nederlands met mij, Afrikaans met mijn vrouw, en Engels op school. Het gezin gaat altijd met mij mee, van België naar Kaapstad. Die verwarring zoek ik. Omdat ik wil dat mijn kinderen groot worden in de echte wereld. Elke maandagochtend zet ik in Kaapstad de vuilnisbak buiten. Staan er direct twintig mensen omheen, om alles eruit te halen. Hier in België niet, hier wonen we in een rare idylle. Daar gaat om de twintig minuten de bel. Mensen die honger hebben. Mijn vrouw heeft een filosofie: als mensen honger hebben, moet je iets hebben. Dus onze koelkast gaat de hele dag open en dicht. Daaraan zie je de staat van een land.

Want dit land gaat ontploffen. Omdat de ANC vindt: *we didn’t struggle to stay poor.* Die Mandela heeft zijn kameraden niet in de gaten gehad. Zuma en die *assholes*. Wij blijven daar, tot het bittere einde. Ik wil het meemaken. Ongevooflijk hoe mensen in Camps Bay in villa’s achter muren met prikkeldraad in een bubbel wonen. Ik heb maanden in townships gewoond, om met muzikanten te werken. Dan zie je hoe het leven is. Wat wij niet willen zien in Nederland, zie je daar elke dag. Totdat het mij pijn doet. Wij trekken profijt van landen die dingetjes produceren die wij goedkoop bij H&M kopen. In die Maslow-driehoek zitten we zo hoog, dat de meesten niet weten wat ze met hun leven aan moeten. Dat is in onze westerse cultuur het grootste probleem, dat alles economisch gericht is. In de jaren 70 protesteerden we, ik ook, tegen de apartheid in Zuid-Afrika. Nu nog, hoor je: het is wel een probleem daar hè, met zwarte mensen. Maar in Veenendaal, waar ik vandaan kom, stonden diezelfde hostels voor Marokkaanse mannen, die daar tien jaar zaten, zonder hun familie. We hebben hetzelfde gedaan.” ►

BITTER LIEF

“Mijn vrouw kreeg een opdracht van het theaterfestival in Oudshoorn, om iemand uit de culturele wereld in Zuid-Afrika te schilderen. Zo leerden we elkaar kennen. We maakten een reis naar Mexico, en we maakten een boek. Maar de liefde was een lange weg. Zij kwam ook uit een verhouding, en ik wilde niet de psychotherapeut van dienst zijn. Ik ben een schijtluis. Ik kan makkelijk over dingen praten in mijn liedjes. Ik wist: als ik deze sprong maak, is het serieus. Ik had meestal lange verhoudingen. Korte relaties, nee joh. Dat herhaalt zich alleen maar. Alsof je elke dag in hetzelfde restaurant gaat eten. Ik ben nooit een meisjesidool geweest. Frank Boeijen is een goede vriend van mij. Ze werden verliefd op Frank of op Koen Wauters maar met mij wilden ze praten over waar het verkeerd ging. Ik moest de stront opruimen, haha. Ik viel op Varenka vanwege de uitdaging. Ik wist: dit gaat geen makkelijk pad worden. Zij confronteert. Zij is uitgesproken. Ik zoek niet iemand die mij adoreert. Ik vind het fijn als men-

sen me appreciëren, maar je moet dat niet hebben in je persoonlijk leven. Want wat zegt Oscar Wilde? *Each man kills the thing he loves*. Onlangs reden we 's morgens om vijf uur uit Kaapstad naar de luchthaven. Ik moest spelen bij Bloemfontein. We rijden langs de Tafelberg, en zij ziet een politiewagen langs de weg staan. Twee politieagenten staan met iemand – zij dacht een vrouw – in het veld. Ze zegt: *dit is nie recht nie. Keer om*. Als die vrouw daar alleen staat met twee agenten, weet zij wat er kan gebeuren. Maar ik zeg: nee, we moeten doorrijden. Ik ben dan zo'n praktische lulde-behanger. En zij vindt: nee, er zijn dingen die belangrijker zijn. Lastig. Want dan ben ik Mephisto van Klaus

Mann, die zegt: *Ich bin nur ein Schauspieler*. Die niet het lef heeft om te handelen. We hebben gloeiende ruzie gehad. De volgende keer keer ik om; zij had gelijk. Moeilijk om toe te geven, want ik had óók gelijk. Dat is een reden om bij iemand te zijn. Dat het iets bij je blootlegt waar je ongemakkelijk bij kan worden. Ik temper haar soms, in haar idealisme en principes. Onze kinderen zijn zonder luiers grootgebracht. Holy shit, ik moest direct aan de bak. 's Nachts wist je zodra een kind bewoog: oké, potje erbij, hop, en verder slapen. Zij zegt: je moet zo vroeg mogelijk leren communiceren met een kind. Dat gaat niet over taal, dat gaat over verbinding. Ja, ik ben getrouwd met een vrouw die de lat hoog legt. Zij is de liefde van mijn leven, met alle gevechten van dien. Het leven moet avontuur zijn. Ik ben 58, en stoom door, tot het einde. Ik had ook met iemand van mijn eigen generatie kunnen denken: ik heb het wel gezien, we kopen een huisje in Frankrijk en gaan daar zitten pielen. Varenka is vijftien jaar jonger. In ons eerste gesprek vroeg ze: wil jij kinderen? Ik had iets van: niet per definitie – maar met jou wel. Ik besepte: oké, nu gaan we de grote vaart in. Kolya is 10, Lorelei is 8, en Vonkie is 2,5. Ik heb een nummer over Varenka geschreven – *Bitter lief*. Het is zo mooi in het Afrikaans dat je kunt zeggen: *zij is bitter lief voor jou*. Het begint met: *jy is my hemel, jy is my hel*. Ik heb iemand gevonden die mij het vuur aan de schenen legt. Af en toe heb je zoiets van bekijk het! Dat is de essentie van mijn leven. Ik ben Sancho Panza. En ik zoek een Don Quichot.” ▶

‘Zij is de liefde van mijn leven. Met alle gevechten van dien. Het leven moet avontuur zijn’

VOEDING

“Mijn oefenruimte was vroeger een oude varkensstal. We hebben hier net een nieuwe plaat opgenomen. Het hangt vol beeldende kunst: Fred Bervoets, Brad Murray, Frank Bailleul. Ik kan niet werken in een kale studio, ik moet dingen om me heen hebben met een verhaal. Dat voedt mij.”

‘Zo leg ik het uit aan mijn kinderen: papa is er op een dag niet meer. Maar papa blijft altijd kijken door jullie ogen’

MENTALITEIT

“Dit bureau van mijn grootvader brengt mij terug naar waar ik vandaan kom. Daarom zijn objecten soms mooi. Omdat ze een herinnering concretiseren. Mijn grootvader was leraar. Hij kon geen orde houden. Die verhalen hoorde ik later: van jouw opa heb ik nog les gehad. Die sloeg erop! Onmacht. Een klein mannetje met een misvormde arm. Maar ik kende hem als een liefdevolle, zachte man. Hij had theologie moeten gaan studeren. Want hij schreef hele dissertaties over de openbaringen van Johannes. Een onafgemaakt leven. Mijn vader was 17 toen de oor-

log begon, en moest onderduiken in de Noordoostpolder om de arbeidsdienst te vermijden. Ik weet nog dat ik hem vroeg: pa, wat had je eigenlijk willen doen? Nou jongen, zei hij, ik had wel willen reizen. Maar dat land moest heropgebouwd worden. Met die mentaliteit van niet zeuren maar doorgaan ben ik met veel liefde groot geworden. Groot gemaakt. Mijn andere opa begon in de fabriek maar is uiteindelijk een eminente textielvertegenwoordiger geworden. Op het laatst had hij een chauffeur. Want hij kon niet rijden. Zij hebben zich uit armoede opgewerkt en zo de grond voor mij omgeploegd.”

ZOEKER & DOENER

“In 2001 kocht ik deze oude boerderij in België. Aan de overkant van de straat ligt Nederland. Daarvoor woonde ik in Antwerpen, boven een kroeg. Opeens overleed mijn moeder en stond ik in de spiegel van de eeuwigheid te kijken. Ik werkte veel te hard en nam te weinig tijd om dat een plek te geven. Kortom, ik crashte. De kroeg veranderde van eigenaar. Dat was de druppel. Ze begonnen dancemuziek te draaien, tot diep in de nacht. Geluidsterrorisme, daar word je gek van. Ik wilde weg, naar een plek waar het stil was. Mijn vrouwelijke huisarts zei: Stef, je bent veel te hard doorgestaan. Ik was opgefokt, één bonk adrenaline. Zodra ik hier woonde gingen mijn hormoonspiegels omlaag. Deze plek is een veilige haven. Waar ik pas op mijn 40ste binnenvoer. Volgens mij is je 40ste een kantelmoment. Daarvoor ben je bezig om te worden wie je denkt te moeten zijn. Na je 40ste moet je worden wie je bent. Zoals een oude indiaan ooit zei: een man van 40 dient zijn eigen gezicht te dragen. Wij leven in een retesnelle maatschappij, een centrifuge die je naar buiten slingert. Maar we moeten naar binnen toe, naar de kern. Ik heb het bij mijn vader gezien, toen hij 92 was. Wow, zo oud worden en nog blijven groeien, en jezelf bevragen. Al zijn de stapjes nog zo klein. Ik kom uit een progressief christelijk nest. De gesprekken die wij daarover hadden werden steeds interessanter. Ik ben een volstrekte agnost. Wij moeten ons op aarde bezighouden met dingen. Of er een God is of niet, vind ik zo’n oninteressante vraag. Mijn vader zei: ‘God is mijn waarheid geweest. Maar eigenlijk doet het er niet toe. Het gaat om hoe je handelt.’ Daarin waren wij hetzelfde. Mijn vader was een zoeker. Ik ook, van kinds af aan. Op mijn 18de dacht ik: het communisme en het socialisme, dat is het. Nog steeds heb ik daar wortels in. Het idee dat wij deel zijn van een groter geheel. Dat de mens het beste functioneert als hij daar een plek in krijgt. Dat is mijn hele ding in mijn leven. Ik wil proberen een soort geheel te zien, waar ik in sta.” ■

